

arallegim

El misteriós influx de l'obra mestra de Velázquez

XAVI SERRA

Les obres mestres no ho són només per la seva entitat artística, sinó perquè posseeixen la facultat

d'inspirar el geni en altres creadors. *Las meninas* és el fascinant intent de desxifrar el misteri de l'obra emblemàtica de Velázquez que han realitzat el dibuixant Javier Olivares i el prolífic guionista Santiago García, autor dels tres còmics més interessants dels últims mesos: *El fin del mundo*, *Tengo hambre* (tots dos amb Caramba!) i sobretot *Fútbol*. La novel·la gràfica (Astiberri). A *Las meninas*, García i Olivares sobrevoien la biografia del pintor de cambra de Felip IV –la relació amb el rei, l'aprenentatge dels mestres de l'època, els viatges a Roma– però el seu veritable objectiu és estudiar l'enigma de la creació i reflexionar sobre la relació entre autor i obra, objecte i representació. En la seva aproximació a Velázquez, el còmic salta d'època i punt de vista, adaptant l'estil de dibuix al que s'explica i viatjant al futur per contemplar els ecos de l'obra del pintor en autors com Picasso, Goya, Dalí, Foucault o Buero Vallejo. Lliure, calidoscòpic i postmodern, com un *I'm not there* en vinyetes, *Las meninas* esdevé finalment una baula més en la cadena de transmissió de la història de l'art. ♦

LAS MENINAS
SANTIAGO GARCÍA
JAVIER OLIVARES
ASTIBERRI
192 PÀG./18,00 €

GETTY

Els misteris del cervell i el pitjor trauma

PERE ANTONI PONS

E.L. Doctorow (Nova York, 1931) és un dels millors novel·listes de la literatura nord-americana moderna. La seva

manera de relatar els desvaris de la història tot recreant-la amb les armes de la ficció ha donat com a resultat una sèrie d'obres mestres originals i inapel·lables. Destaquen, sobretot, *Ragtime*, *Billy Bathgate*, *La gran marxa* (publicades per Edicions de 1984 en esplèndides traduccions de Maria Iniesta i Agulló) i *The Book of Daniel*.

Escrites amb una prosa robusta, àgil i elegant, les quatre novel·les esmentades tenen en comú el fet d'oferir una visió populosa i panorà-

mica de l'ésser humà. Vull dir que Doctorow ens presenta els seus nombrosos protagonistes sempre inserits dins un context social, polític i econòmic que els posa a prova, els transforma o els destrueix. En canvi a la seva nova novel·la, *El cervell de l'Andrew* –delicada i excèntrica–, sembla que Doctorow descarti el seu tema predilecte, la relació entre l'individu i la gran història, i ofereixi un relat més introspectiu, cenyit i poètic. No és ben bé així. Ens trobem davant d'un Doctorow diferent, sens dubte, però no tan diferent com sembla.

Estructurada en forma de “teràpia conversacional” entre l'Andrew –un científic cognitiu asocial a qui se li ha mort la dona– i el seu psiquiatre, *El cervell de l'Andrew* és una

EL CERVELL DE L'ANDREW
E.L. DOCTOROW
EDICIONS DE 1984/
ROCA EDITORIAL
TRAD. MARIA INIESTA
202 PÀG./19,90 €

novel·la de ressons beckettians. Des de l'el·lipsi i l'assumpció del misteri, explora la personalitat escindida d'un home estranyament deshumanitzat. “En les profunditats del meu ésser, passi el que passi, tot em deixa fred, sóc impenetrable al remordiment, a la pena, a la felicitat”, explica l'Andrew en una de les seves diverses autoqualificacions punitives. Durant tota la primera part de la novel·la, el lector té la impressió de trobar-se davant d'un clàssic personatge intel·lectualment brillant però vitalment calamitos, que se sent incòmode amb el món i que constantment utilitza els sabers de la neurociència per confirmar la naturalesa gairebé genètica de la seva extravagància i el seu desencaix existencial. “És com una presó, la ment en el cervell. Tenim aquest misteriós quilo i mig de cervell i ens empresona”, argumenta. I ho remata referint-se al repte fonamental de la neurociència: “Determinar com el cervell es converteix en ment; com aquella bola de teixits d'un quilo i mig escàs de pes et fa sentir com un ésser humà”.

A mesura que anem avançant en la lectura i ens deixem engolir per la voràgine de giragonses mentals de l'Andrew, que tant pot criticar el final de *Huckleberry Finn* perquè edulcora “la crueltat de la vida” com evocar amb tendresa l'amor per la seva jove esposa difunta, se'ns va plantejant cada cop més el dubte de si l'Andrew és només el boig pintoresc que sembla ser. És cert que sent veus –també la del psiquiatre és una veu interior– i que intenta apaivagar l'angoixa que el rosega adoptant, en ocasions, un to desenfadat, esperpèntic. Però intuïm que hi ha d'haver alguna cosa més. Aleshores és quan Doctorow reprèn el seu tema de sempre –la relació de l'individu amb la història– i, a la part final, ubica l'Andrew en l'Amèrica traumatitzada i delirant (George W. Bush hi treu el cap) posterior als atemptats de l'11-S. De sobte, el que ens semblava la història estranya d'un savi trasbalsat esdevé el drama d'un home que, quan estava a punt de ser feliç contra tot pronòstic, va veure com una tragèdia de dimensió global li destruïa la vida. Devastador. ♦

Estranya alquímia

VÍCTOR OBIOLS

El poeta de *Tot extrem voler* –llibre publicat a El Mall l'any 1977– ha arribat al punt de l'ofici en el qual sap esperar

el moment sense por de cometre errades.

La metàfora nàutica, tan cara a Josep Maria Sala Valldaura (Gironella, 1947), tant en els versos com quan desenvolupa pensament poètic –penso en l'extraordinari *Entre el simi i Plató* (si Keats aixequés el cap s'esborronaria del retorn al simi que va produint-se: sort que els poetes estiren fort la corda cap a l'altre extrem!)– es renova per semblar del tot fresca, com si l'estrenés, com si no fos ja present en

els lírics grecs arcaics. I, amb tot, aquest saber ens empara i en la lectura de *Gota a gota* (premi Rosa Leveroni 2013) es pot navegar amb rumb determinat, es pot parlar des de l'alta mar d'aquest desfici, solcar onades procel·loses o “fer de l'impuls/reflex i reflexió” a *Matèria d'aigua*: poema seminal sobre tota aquesta operació metafòrica, verament magna, que desplega el poeta partint del mot i de la idea de l'aigua. Sí, el mot significa i sona, amb permís de Mallarmé, o sona i significa.

El poeta, en funcions temporals de demiürg, pot jugar a canviar les jerarquies i posar so o sentit al

davant, alternativament. I el plantejament és d'alt interès perquè segueix les passes del mecanisme vinyolià: partir d'una metàfora per cloure, per

via de lògiques implacables i alhora gràcils, en una lliçó moral o en la construcció d'una precisa descripció d'un clima emocional. L'empresa és d'alt volatge i només des d'un coneixement profund de la llengua i dels mecanismes retòrics pot un poeta encetar-la.

L'aigua, himne de síntesi

Sala Valldaura sap com atènyer la formalització dels poemes que es proposa amb un ús exacte, elegant

GOTA A GOTA
JOSEPMARIA SALAVALLDAURA
PROA
86 PÀG./16 €

i a voltes sorprenent dels materials de què disposa. L'element simbòlic de l'aigua acaba fent-se himne de síntesi en l'últim poema, justament intítulat *Núvol o poema*, i enllaça, per tancar, com en composició en anell, amb el *Pròleg d'alè bartrià i accents èpics i saint-johnpersians*, que duu l'epígraf de l'Espriu lúcida i terrible de *Final del laberint*: “Diré del vell foc i de l'aigua”, un *incipit* que recull Sala Valldaura per desplegar un poema visionari en què les accions de futur es concreten a dir, escriure, cridar i callar. Un rerefons metafísic tenyeix tot el recull. No oblidem que el susdit poema de Salvador Espriu acaba dient: “Dic el nom del no-res/enllà del fons de l'aigua”. ♦